

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

Mezőség-konferencia (2006. október 21.)

A Bölcsész- és Történettudományi Szakosztály előző, régiókra összpontosító rendezvényeit folytatva szervezte meg a Mezőség-konferenciát.

A régióra a 19. században irányult a figyelem, az egyéb erdélyi tájaktól eltekintve azonban monografikus leírása nem készült el. A konferencia különböző tudományágak képviselőit szólította fel friss kutatási eredmények közzétételére. Az előadásokat élénk érdeklődés követte.

Felhívás

A Mezőség-kutatás eredményei címmel interdiszciplináris konferenciát szervez az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsész- és Történettudományi Szakosztálya.

A régióra a 19. században irányult rá a figyelem. Az első feljegyzések a mezősegi magyar társadalom fogyatkozását, nyelvi és kulturális erózióját tették szóvá. Ezt követően a szépirodalom (Petelei István, Makkai Sándor, Wass Albert, Sütő András) és az etnológia a mentalitás, az életforma, a társadalmi viszonyok archaikus jellegét emelte be a köztudatba. Az 1970-es évektől kezdve a Mezőség a táncművelés jelszavává alakult. Az összefoglaló nagy mű, a „Mezőség leírása” hiányában a régióról élő képben a tudás a mítoszokkal keveredik. Az ismeretek területeit hiátusok választják el egymástól.

A konferenciára 2006. október 20–22-én kerül sor, Kolozsvárt és egy mezősegi településen. A szervezők saját kutatási eredménnyel rendelkező előadók jelentkezését várják. Lehetséges témakörök: a Mezőség múltja, társadalma, demográfiai, migrációs, természeti, földrajzi, nyelvhasználati, oktatási, felekezeti viszonyai, népi kultúrája, szépirodalmi, művészeti, zsumalisztikai reprezentációi, intézmények története. A konferencia idején kiállítás nyílik a Mezőséggel kapcsolatos kiadványokból.

A Mezőség reprezentatív bibliográfiája: Gilyén Nándor: *Az Erdélyi Mezőség népi építésze*. Bp. 2005; Keszeg Vilmos: *Mezősegi hiedelmek*. Marosvásárhely 1999; Kós Károly: *A Mezőség néprajza*. I–II. Marosvásárhely; Makkai Gergely: *Az Erdélyi Mezőség tájékológiaja*. Marosvásárhely 2003; Murádin László: *A mezősegi a-zás*. NyIrK XXXIII(1989). 1. sz. 23–48; Palotay Gertrúd–Szabó T. Attila: *Mezősegi magyar himzések*. Erdélyi Tudományos Füzetek 159. Kolozsvár 1943; Tagányi Károly–Dr. Réthy László–Pokoly József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*. I–VII. Deés 1901.

Program

10,00

Egyed Ákos: A konferencia megnyitása

Keszeg Vilmos: A Mezőség-kutatás története

Varga Sándor: Néptánc kutatás az erdélyi Mezőségen

Neményi Ágnes: A vidéki magyar lakosság foglalkozási, demográfiai folyamatai a 2002-es népszámlálás alapján

Nagy-Tóth Ferenc: Az Erdélyi Mezőség élővilágának környezet- és tájvédelmi jelentősége

Vita, szünet

12,00

Starmüller Géza: A mezőségi sóvonal hatása Kolozs megyére

Rüsz-Fogarasi Enikő: A középkori Mezőség vásárai

B. Kovács Júlia – Kolozsi Gergely István: Helytörténeti adatok Kolozsról

Hints Miklós: Mezőség helynevek

Irinyi Tamás: Venczel József bálványosváraljai kutatása

Virág Magdolna: Az elitkultúra szerepe egy életpálya alakulásában. Esettanulmány

Vita, ebédszünet

16,00

Berekméri Mária-Erzsébet: Városiasodás – városiasítás a Mezőségen (Nagysármás – esetelemzés)

Szikszai Katalin: Mezősámsond társadalmi változása a 20. század tükrében

Tatár Erzsébet-Tímea: Mágikus cselekvések környezetbeli meghatározottsága

Sas Péter: Palotay Gertrúd, a mezőségi hímzések kutatója

Zsigmond Győző: Magyar népi gombaismeret a Mezőségen

Berekméri Mária-Erzsébet

Városiasodás – városiasítás a Mezőségen (Nagysármás – esetelemzés)

A román terület- és településfejlesztési politikában, a városfejlődésben 2002-től új trendek érvényesülnek. Ekkor indult meg egy újabb urbanizációs program, melynek eredménye látványos: három év alatt jelentősen megnövelték a kisvárosok számát, 58 települést nyilvánítottak várossá az Országos Területfejlesztési Tervben megfogalmazott kritériumok alapján (351/2001. törvény). Ez a törvény a Mezőség településállományában is változást idézett elő, hiszen ez időszakra csak a peremvidéken találhattunk városi rangú településeket, 2003-tól viszont Nagysármás városi rangot nyert el (382/30. 09. 2003 számú törvény), a hozzá tartozó településekkel együtt (Kissármás, Báld, Larga, Morut, Titiana és Csehtelke falvak).

A dolgozatban a Mezőség új városát, Nagysármást vesszük nagytó alá, vizsgálva a természeti, demográfiai, gazdasági feltételeit annak, hogy a kistérségben milyen polarizáló erőket fejthet ki.

Irinyi Tamás

Venczel József bálványosváraljai kutatása

Az erdélyi társadalomtörténeti diskurzus egyik fontos pillére a regionalizmus. A mindenkor „uralkodó eszme” mindig megpróbálja a maga képére és hasonlatosságára formálni nemcsak a valóságot, hanem annak fogalmi keretét, magát a nyelvet is. A regionalizmus 20. századi története, megítélése ezért pontos tükörképe az immáron mögénk kerülő század egymást sűrűn váltogató eszméinek. A sok „tükör” által így mára már csak homályosan látszik, de azért látszik a valódi metszet: a rendi-nemzeti-felekezeti törésvonalak mentén artikulálódott erdélyi regionalizmus.

Bálványosváralja diakron (1941/42, ill. 2001/02. évi) társadalomnéprajzi kutatása számomra a korabeli, ill. kortárs regionalizmusban, ill. központosításban érdekelt erők és ellenerek, érdekek és lehetőségek feltérképezésének ill. elvetésének idiografikus próbája.

Az első világháború után Erdélyben alapjaiban változott meg a helyzet; a realitásokat figyelembe vevő szemlélet azonban – érthető okokból – fáziskésésben volt.

Venczel József jelentőségét abban látom, hogy az „úri korszak” legvégén, a kisebbségi lét-helyzettel megpróbált Erdélyben a maga önismeretre felhívó, számvetésre készítő munkálko-

dásával egy olyan diskurzus részesévé válni, ami még napjainkra is tartogathat megszívlelendő tanúságtételeket.

Keszeg Vilmos

A Mezőség-kutatás története

A régióra a 19. században irányult rá a figyelem. Az első feljegyzések a mezősegi magyar társadalom fogyatkozását, nyelvi és kulturális erőzóját tették szóvá. Ezt követően a szépirodalom (Petelei István, Makkai Sándor, Wass Albert, Sütő András) és az etnológia a mentalitás, az életforma, a társadalmi viszonyok archaikus jellegét emelte be a köztudatba. Az 1970-es évektől kezdve a Mezőség a táncházmozgalom jelszavává alakult. Az összefoglaló nagy mű, a „Mezőség leírása” hiányában a régióról élő képben a tudás a mítoszokkal keveredik. Az ismeretek területeit hiátusok választják el egymástól.

Az előadás a régió kutatásának főbb eredményeit és korszakait tekinti át.

Nagy-Tóth Ferenc

Az Erdélyi Mezőség élővilágának környezet- és tájvédelmi jelentősége

A bölcsészettudományok vizsgálatai, megállapításai és következtetései bizonyára maradandóbbak és cselekvésre ingerlőbbek, ha természettudományos adatokkal egészülnek ki.

Az Erdélyi Mezőség sajátos élővilága, nemkülönböztetve ásványi kincsei és kiváló személyiségeinek szellemi alkotásai jelentősen járultak hozzá az egész Kárpát-medence koronkénti gazdasági és társadalmi állapotához (haladás–lemaradás). Az Erdélyi Mezőség virágtalan és virágosmagvas növényfajainak földtörténeti, földrajzi-származási és elterjedési (areálgeográfiai) jellegzetességei, valamint környezetélettani (ökoфизиологические) sajátosságai ismeretében nagyon valószínűsíthető, hogy ezen az éghajlatilag és földfelszínileg (orográfiaileg) változatos tájon gégócok, fajkirajzasi központok léteztek. Ezek természetes fejlődési képességének tulajdoníthatók azok a szakadatlan önmegújulási folyamatok (szubcessziók), amelyeknek a természetellenes emberi beavatkozások utáni helyreállítási rendezésekben van különös jelentőségük.

A növényfajok száma, különlegessége, egyedisége, ritkasága, változatossága, valamint a növényzet újraképződési ereje és sajátossága alapján az Erdélyi Mezőség méltán tekinthető a Kárpát-medence botanikus kertjének.

Starmüller Géza

A mezősegi sóvonallal hatása Kolozs megyére

A történelem folyamán Erdély birtokosai minden korban igyekeztek gondoskodni védelmének erősítéséről. Természeti kincseit az ókor óta folyamatosan kitermelik. A Kárpát-medence szélén fekvő, vasban, sóban, aranyban gazdag országgrészt a keletről jövő betörések elsődlegesen érintették.

Erdélyben az ósvárak, a honfoglalás kori földvárak, a törzsi és nemzeti központok várai lettek az Árpád-házi királyaink intézményes központjai. Első királyunk, Szent István uralkodása alatt (1001–1038) kiépült Erdélyben a hét ispánsági királyi vár (septem castra). Ezek közül a mai Kolozs megye területén levő négy vár a mezősegi sóvonallal is védelmezte. Így Dész vára a dési és dészaknai sóbányákat, Doboka vára a széki, Kolozsvár vára a kolozsi, míg Torda vára a tordai sóaknákat ügyelte.

A sóbányászat, sóstavak és sókutak máig a nemzetgazdaság jelentős tényezői. A só használatával kapcsolatos népszokások és hagyományok még élnek.

Tatár Erzsébet-Tímea

Változások a folklórszövegek tükrében

A különböző folklórszövegek felelevenítése rákényszeríti egy közösség tagjait arra, hogy tudatosan reflektáljanak a szövegek életében, éltetésében, funkciójában és ezzel együtt az ökológiai, társadalmi, gazdasági életükben, mentalitásukban történt azon változásokra, amelyek befolyásolták a rituális cselekvések és szövegek repertóriumának átalakulását. A naptári év jeles napjaihoz, az emberi élet fordulópontjaihoz kapcsolódó felelevenített forgatókönyvek egyes elemeit, illetve a mindennapi cselekvések egy-egy szegmensét különböző értékelések kísérik, például: *ez így volt, de ma már nincs így, vagy ez nem volt így, de ma már így van.*

A dolgozat két észak-mezőségi falu (Mezőveresegyháza, Szentmáté) szövegrepertóriumából ilyen – a gyakorlatból az emlékezetbe átkerült – elemek kiválasztását és vizsgálatát célozza, és ezek tükrében az itt élő embereknek mint kulturális világuk változását észlelő, megfogalmazó és értelmező személyeknek a bemutatását.

Varga Sándor

Néptánc kutatás az erdélyi Mezőségen

Előadásom első részében megkísérlem összefoglalni a Mezőséggel kapcsolatos korai tánc-történeti adatokat, az 1940-es években zajló tánc kutatás eredményeit. A következőkben, a Martin György és Kallós Zoltán neve által fémjelzett korszak Mezőségre vonatkozó eredményeit, illetve az ezen kutatás óta is megválaszolatlan kérdéseket szeretném tárgyalni. Végezetül az 1980-as évek óta folyó kutatásokról, a tánc házmozgalomnak a mezőségi tánc kultúrára és tánc kutatásra gyakorolt hatásáról, valamint saját kutatásomról szeretnék beszámolni.

Virág Magdolna

Az elit kultúra szerepe egy életpálya alakulásában – esettanulmány

A tanulmány 1999 őszén íródott, és a Mezőség nyugati peremén fekvő, mintegy 600 lelkes településhez, Visához kapcsolódik. Az itt folytatott tanári, illetve néprajzi kutatómunkám során a továbbtanulással kapcsolatos jelenségekkel úgy szembesültem, hogy kérdések egész sorát kellett megfogalmaznom. Özvegy Kiss Mihálynéval 1994-ben beszélgettem először, majd öt év múlva még két alkalommal. Már az első találkozáskor feltűnt, hogy gondolkodásmódja, világlátása mennyire egyedi falujának társadalmában. A beszélgetésekben létrejött 45 oldalnyi szöveg alapján az életpálya bonyolult hálóján azokat a pontokat igyekszem megragadni, amelyekben ez az idős paraszttasszony kapcsolatba került az elit kultúrával.

Felvilágosodás, Erdély – nemzetközi tudományos tanácskozás (2006. október 12–14.)

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszékének, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének és az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek közös szervezésében tudományos tanácskozásra került sor Kolozsváron 2006. október 12–14-én *Felvilágosodás, Erdély* címmel. Célja az volt, hogy bemutassa az Erdéllyel kapcsolatos felvilágosodás kori irodalom kutatásának legújabb eredményeit.

A téma jelentőségét bizonyítja, hogy szép számban jelentkeztek résztvevők, az előadók jelentős része a fiatal kutatók körébe tartozik. A következő intézmények képviseltették magukat kutatókkal: MTA ITI (5), Pécsi TE (1), Szegedi TE (3), MOL (1), OSZK (2), ELTE (4), BBTE